

страждання і болю) – тому відсувається самий свідомий акт, свідомість піддається критиці і викликає підозру (Ф. Ніцше, К. Маркс, З. Фройд), закликається до скромності (Ж. Дельоз про Ніцше), і виникає ситуація *загального переморгування*, зафіксована М. Мамардашвілі в статті “Свідомість і цивілізація”, коли на основі відмови від принципу трансцендування людини до людського (першоактів зведення себе до особливих “умоосяжних об’єктів”, наявність яких не фіксується у вигляді факту – що і є свідомістю) виникає ситуація, яку вже неможливо осмислювати у вимірах філософії свідомості, і щезає сама проблема співвідношення структур життя і структур думки, руйнується сама ситуація свідомості як проведення свого кінцевого життя крізь світло (але не крізь стрій) абсолютних вимірів буття.

Можливий також інший варіант, коли правомірною є відмова від розведення структур життя і структур думки, що тягне за собою, повторімося, визнання центральною інстанцією абсолютного простору думки життя, що здійснюється тут і тепер (і, проведений послідовно, вводить вимір свободи – така ситуація позначена Ф.М. Достоевським таким чином: *кожний винен за всіх і за все*, немає зовнішніх насильницьких спонукань), приводить до появи особистості-філософа (не “особистості (кого?) філософа”, а “особистості-філософа”), життєві акти якої тримаються “мускулами думки”, що нарощуються на базі деяких першоактів і очевидностей, які неочевидні для нетренованого бачення-умогляду (можна і “серцебачення”). Така життєва ситуація викликає здивування і глузування в ті часи, що відкидають сонце свідомості, тому теза “філософія – це свідомість вголос” є дійсною, але практично не є дієвою.

Євгеній Бразуль-Брушковський

Національний університет “Львівська політехніка”,

м. Львів

ФІЛОСОФІЯ ЯК КРИТИКА ТА ЕКСПЛІКАЦІЯ СВІТОГЛЯДІВ

Вивчення можливості розуміння філософії як критики та експлікації світоглядів передбачає, на нашу думку, зосередження на трьох підставових проблемах: філософія та її зв’язок зі світоглядом, плюралістичне бачення проблеми світогляду як власне світоглядів та можливість критики світоглядів тією мірою, якою є можливою критика, наприклад, концептуальних структур.

Твердження про світоглядний характер філософського знання та навіть більш «сильне» твердження про філософію як теоретичну форму світогляду у вітчизняній філософії можна вважати загальним місцем. Навіть тоді, коли таке тлумачення поступається більш модерним (і менш академічним) визначенням філософії, сперечатися зі світоглядністю філософії ніхто не збирається. Втім, на нашу думку, існують проблеми із реальним застосуванням цього бачення філософії у практиці не лише викладання, але й творення (making of) філософії. Адже аналіз поняття чи явища світогляду, як правило, обмежується виділенням та аналізом певних структурних компонент, спільних всім можливим світоглядам, що дає підстави твердити про світогляд «як такий», про його теоретичну форму, що, у свою чергу, повертає філософа до аналізу радше самої філософії, ніж світогляду – і, таким чином, питання, здебільшого, виглядає вичерпаним. Формально, своєрідність та унікальність світоглядів – індивідуальних та колективних – не піддається сумніву. Але реально питання про місце, значення, значущість та бажаність впливу особистісних установок на побудову філософських моделей чи їхню роль у формуванні світогляду у філософії продовжує вважатися цариною або психології, або «нічийною територією». Можна помітити, що слабким місцем такого підходу є труднощі з експлікацією та критикою світоглядів в їх множинності.

Ідея про плюралізм не є новою для українських науковців. Можна обгрунтовано твердити про те, що в академічному середовищі ідея методологічного плюралізму була сприйнята із перетвореннями у соціально-політичній сфері нашої країни ще наприкінці 1980-х років. Дещо пізніше, після початкового етапу ворожості, була більш спокійно сприйнята ідея плюралізму істини та розмаїття (а іноді – неспівмірності) концептуальних каркасів. Однак навряд чи застосування теорії концептуальних каркасів може бути плідним у випадку аналізу світоглядів, оскільки роль внеску живої особистості, з її не лише інтелектуальністю чи афективністю, але також з її емоційністю, у формування світогляду, виявляється набагато більш складною для аналізу, ніж дослідження понятійних (концептуальних) структур. Невипадково в англійській філософській літературі у дослідженнях світогляду прийнято користуватися німецьким терміном «Weltanschauung», а не звичними англійськими поняттями «worldview» чи «outlook», оскільки завдяки своїй включеності у проблематику німецької філософії він вказує саме на особистісний вимір питання.

Нарешті, ще одним вкрай дискусійним питанням є можливість виразної експлікації та критики не лише колективних та узагальнених, але й індивідуальних світоглядів – критики не лише у кантівському розумінні, але й у плані можливості нормативного підходу до вивчення світоглядів. На наш погляд, належне вивчення цієї проблеми повинно допомогти у подоланні поширеного сьогодні (і зовсім небезпідставного) ставлення до філософії як до сфери інтелектуальної діяльності, якій бракує творчості та включеності у реальне життя – бракує через те, що рух від «реальності» до «свідомості» («від життя до філософії») є зрозумілим до наочності, тоді як рух у зворотньому напрямку – від свідомості до реальності як її конструкту чи до онтопоезису життя є досі недостатньо експлікованим.

Мар'яна Заdereцька
Дрогобицький державний
педагогічний університет ім. Івана Франка,
м. Дрогобич

ФІЛОСОФ: ІНТЕЛІГЕНТ ЧИ ІНТЕЛЕКТУАЛ?

Сучасна епоха яскраво представлена низкою різноманітних криз, які проявляються у кожній сфері людської життєдіяльності та людського існування. В сучасному мінливому світі найбільшу небезпеку несе з собою духовно-особистісна криза, яка за своїм значенням переважає усі інші кризи (екологічні, економічні, фінансові, суспільно-політичні тощо). Слід зазначити, що в основі будь-якої кризи лежить ситуація перецінки цінностей.

В Росії 19 століття за збереження цінностей, за їх продукування відповідала інтелігенція, тобто на неї покладався весь тягар відповідальності за духовний розвиток суспільства. Іншими словами, головною рисою свідомості інтелігенції було творення культурно-моральнісних регулятивів (які переважно орієнтувались в своїх ідеях на всезагальну рівність, на розвиток людства, на підняття життєвого рівня) та творення нових ідеалів і принципів, головними постулатами яких поставали любов і братство людей, об'єднаних спільною метою. Інтелігенція поставала прошарком, до якого входили освічені, захоплені ідеями прогресу люди, які за своїм становищем у суспільстві займали різноманітні статуси, тобто сюди відносилось не лише високоосвічене